

ІНВЕРСІЯ Ў РАМАНАХ І. МЕЛЕЖА «ЛЮДЗІ НА БАЛОЦЕ», «ЗАВЕІ, СНЕЖАНЬ» І ЯЕ ПЕРАДАЧА НА НЯМЕЦКУЮ МОВУ

Інверсія — стылістычная фігура, якая заключаецца ў адступленні ад звычайнага парадку слоў у сказе. Нягледзячы на тое што для беларускай мовы характэрны параўнальна свабодны парадак слоў, кожны член сказа мае звычайнае, уласцівае яму месца. Па словах М.Я. Цікоцкага, “выбіраючы той ці іншы парадак слоў, можна падкрэсліваць у залежнасці ад мэты выказвання тое ці іншае адценне значэння або экспрэсіі” [1, с. 155]. У творах І. Мележа ўжываюцца наступныя тыпы інверсіі:

1. Інверсія азначэння. Звычайна прыметнік ставіцца перад назоўнікам, да якога дапасуецца. Калі эпітэт-азначэнне стаіць пасля азначаемага слова, то ён інтанацыйна выдзяляецца.

У творах І. Мележа інверсія азначэння часта ўжываецца на старонках, прасякнутых лірызмам, надае мове запаволенасць, пывучасць: “*Бывайце, грушы шапаткія, вербы ціхія, маладыя, вольныя вечары! Кончылася воля дзявочая – спатканні, мілаванні, развітанні!*” [2, с. 253]. // *Lebt wohl, ihr rauschenden Birnbäume, ihr stillen Weiden, ihr freien, ungebundenen Abende.*

Vorbei die Ungebundenheit, vorbei die Begegnungen, Zärtlichkeit, Abschiede! [3, с. 330]. У перакладзе інверсія азначэння не захоўваецца, што тлумачыцца больш фіксаваным парадкам слоў у нямецкай мове, аднак словазлучэнні *ihr rauschenden Birnbäume, ihr stillen Weiden* выдзяляюцца ў сказе іншым спосабам — з дапамогай асабовага займенніка *ihr*. Такім чынам, у тэксце перакладу азначэнні *rauschenden* ('шпатакця'), *stillen* ('ціхія') стаяць перад назоўнікам, да якога дапасуюцца, а прыметнікі *malaдыя, дзявочая* на нямецкую мову наогул не перадаюцца.

Асобна разгледзім выпадкі, калі пасля назоўніка стаіць група прыметнікаў, якія ў вусным маўленні вылучаюцца асаблівай інтанацыяй, а на пісьме — коскамі. Інверсія групы азначэнняў дазваляе падкрэсліць, лагічна вылучыць прымету дзейніка ці дапаўнення, даць больш нагляднае ўяўленне аб прадмеце размовы. У тым выпадку, калі адасобленыя прыметнікі аддзяляюцца ад залежнага назоўніка іншымі словамі, прымета падкрэсліваецца яшчэ больш выразна: *Ён адчуваў, што ззаду стаіць маці, назірае ўслед, ласкавая і гордая, і ад гэтага ў руках і нагах сілы быццам большала. Разам з маці, акрамя яе, ён адчуваў за спіной яшчэ адну істоту, зусім іншую, чым маці, кплівую і надобрую, якая, можа быць, таксама сочыць за ім сваім падцярожлівым позіркам* [2, с. 18]. // *Er spürte, daß die Mutter hinter ihm stand, ihm zusah, zärtlich und stolz, und das verlieh seinen Armen noch mehr Kraft. Hinter seinem Rücken spürte er noch ein Wesen, ganz anders als die Mutter, spöttisch und streitlustig, das ihn vielleicht gerade jetzt aufmerksam beobachtete* [3, с. 21]. Як і ў тэксце арыгінала, у перакладзе групы прыметнікаў адасабляюцца і стаяць пасля назоўнікаў, да якіх дапасуюцца.

Такім чынам, у большасці выпадкаў інверсія азначэння ў перакладзе не адлюстроўваецца. У нямецкамоўным тэксце адзіночны прыметнік-азначэнне заўсёды стаіць перад залежным назоўнікам. Выключэнне складаюць групы прыметнікаў, якія могуць адасабляцца і стаяць пасля назоўніка, да якога дапасуюцца.

2. Інверсія выказніка. У аповядальных сказах дзейнік звычайна стаіць перад выказнікам. Дзеля таго каб выдзеліць, падкрэсліць важнасць пэўнай з'явы, надаць апісанню лірычную ўсхваляванасць, выказнік можа размяшчацца перад дзейнікам. Такая перастаноўка слоў узмацняе эмацыянальную афарбоўку выказвання: *Драмалі ў хлявах коні, стаялі, умярзалі ў снег сані, нават вароты і жураўлі над калодзежамі рыпелі неяк санліва, нудна...* [2, с. 180]. // *Auch die Pferde in den Ställen dösten vor sich hin, die Schlitten froren im Schnee fest, sogar die Hoftore und die Brunnenschwengel knarnten verschlafen und träge* [3, с. 233]. Выказнікі *драмалі, стаялі, умярзалі*, якія

знаходзяцца ў прэпазіцыйным становішчы, набываюць дадатковую сэнсавую і экспрэсіўную нагрузку, выдзяляюцца інтанацыйна. У перакладзе інверсія дзейнікаў не захоўваецца. Гэта тлумачыцца тым, што ў нямецкай мове выказнік мае цвёрдае фіксаванае становішча, якое залежыць ад тыпу сказа. Напрыклад, у апавядальным сказе гэта другое месца. Такім чынам, інверсію выказніка ў беларускамоўным тэксце на нямецкую мову перадаць немагчыма з прычыны несупадзення граматычных сістэм абедзвюх моў.

3. Інверсія акалічнасці спосабу дзеяння. Па словах М.Я. Цікоцкага, “акалічнасць спосабу дзеяння звычайна стаіць перад дзеясловам, да якога адносіцца” [1, с. 160]. Постпазіцыя акалічнасці спосабу дзеяння садзейнічае яе сэнсавому і экспрэсіўнаму выдзяленню: *Дыміў цыгаркаю, думаў пра нешта. Дакурый, кінуў над ногі, расцёр апоркам, моцна, злосна* [4, с. 25]. // *Dann warf er den Stummel weg und zerrieb ihn zorn erfüllt mit der Sohle auf dem Boden* [5, с. 25]. У перакладзе акалічнасць спосабу дзеяння стаіць пасля выказніка, аднак гэта не ўспрымаецца як інверсія, таму што ў нямецкай мове такі парадак членаў сказа з’яўляецца нормай. Па словах К.Р. Крушальніцкай, М.М. Папова, “акалічнасць спосабу дзеяння [у нямецкай мове. — Г.С.] звычайна займае месца побач з выказнікам — перад ім ці пасля яго” [6, с. 41], таму ніякага яе лагічнага ці экспрэсіўнага вылучэння ў перакладным сказе не назіраецца.

Аднак у нямецкай мове акалічнасць спосабу дзеяння таксама можа размяшчацца на апошнім месцы ў сказе. Такая змена парадку слоў мае стылістычнае значэнне і звязана са з’яўленнем у акалічнасці дадатковых сэнсавых і экспрэсіўных адценняў: *Пачаў спачатку так, абы адкаснуцца, суха, неахвотна, а потым неспадзеўкі разгарачыўся, стаў выкладваць усё з крыўдай, са злосцю* [2, с. 108]. // *Zuerst berichtete er stockend und widerstrebend, um dem lästigen Frager Genüge zu tun, doch dann geriet er in Rage und packte alles aus, gekränkt, wütend* [3, с. 137-138]. Як і ў тэксце арыгінала, у перакладзе акалічнасці *gekränkt, wütend* стаяць на апошнім месцы, мацней падкрэсліваюцца і сэнсава вылучаюцца. Такое размяшчэнне ў сказе акалічнасці спосабу дзеяння дазваляе, на думку К.Р. Крушальніцкай, дасягнуць большай эфазы [7, с. 243].

Такім чынам, у пераважнай большасці выпадкаў інверсія ў перакладзе не захоўваецца. Гэта абумоўлена перш за ўсё несупадзеннем граматычных сістэм абедзвюх моў.

Літаратура

1. Цікоцкі, М.Я. Стылістыка беларускай мовы: вучэб. дапам. для фак. журналістыкі / М.Я. Цікоцкі. – 2-е выд., перапрац. і дап. – Мінск: Універсітэцкае, 1995. – 294 с.

2. *Мележ, І.* Збор твораў: у 10 т. / І. Мележ. – Мінск: Маст. літ., 1983. – Т. 5: Людзі на балоце: Раман з «Палескай хронікі». – 415 с.
3. *Melesh, I.* Menschen im Sumpf / I. Melesh. – Berlin: Verlag Volk und Welt, 1974. – 519 с.
4. *Мележ, І.* Збор твораў: у 10 т. / І. Мележ.– Мінск: Маст. літ., 1983. – Т. 7: Завеі, снежань: Раман з «Палескай хронікі». – 558 с.
5. *Melesh, I.* Dezember, Stürme / I. Melesh // Sowjetliteratur. – 1981. – № 2. – С.10–99.
6. *Крушельницькая, К.Г.* Советы переводчику: учеб. пособие по нем. яз. для вузов / К.Г. Крушельницькая, М.Н. Попов. – 2-е изд., доп. – М.: ООО «Издательство Астрель»: ООО «Издательство АСТ», 2004. – 316 с.
7. *Крушельницькая, К.Г.* Очерки по сопоставительной грамматике немецкого и русского языков / К.Г. Крушельницькая. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1961. – 250 с.